GAMTA

IV

Nr. 2
1939

LEIDŽIA LIETUVOS GAMTININKŲ DRAUGIJA

teko dalyvauti teismuose. Ne vienas nekaltai kalinamas nuskriaustasis dėl jo išmintingos nuomonės, pareikštos per ekspertizę, buvo išteisintas ir vėl grąžintas laisvėn, kaip nekaltas arba, kaip padaręs nusikalstamąjį darbą savo liguistos psichikos įtakoje, paguldytas į gydyklą gydytis.

Pagaliau, reikia iš viso pasakyti, kad išsamus Juozo Blažio, kaip mokslininko, darbų ir veiklos įvertinimas dar sudarys didelį uždavinį ateities tyrinėtojams ir autoriams, kurie, turėdami dėl šio mums skaudaus ir negrąžinamo nuostolio didesnę perspektyvą, sugebės šalčiau ir ramiau pažvelgti į kilnios ir originalios a. a. mūsų brangaus velionies skaidrios minties šaltinį.

Tačiau baigdamas šį savo kuklų rašinį, dar negaliu nepaminėti, kad velionis buvo ne tik gilus mokslininkas specialistas, bet dėl savo labai plačios erudicijos taip pat pasižymėjo gyvu susidomėjimu įvairių mokslo sričių pagrindinėmis problemomis. Tikrai jam taikintini Terencijaus žodžiai: „Homo sum et nihil humanum mihi alienum puto".

Dėl šio savo enciklopedizmo velionis Juozas Blažys ne tik buvo nepailstamas bendradarbis medicininėje spaudoje, bet ir aktyviai dalyvavo kitų mokslo sričių moksliniuose, literatūriniuose bei socialinio turinio leidiniuose. Taip pat labai didelį Juozo Blažio nuopelną mūsų kultūrai sudaro nuolatinis ir nenuilstamas jo bendradarbiavimas „Lietuviškoje Enciklopedijoje".

Dar apie kun. Juozapą Fedoravičių

Prof. K. Regelis

Žinomame lenkų žurnale „Pamiętnik Fiziograficzny" (tomas XIV, 1896) randame J. Paczoski'o straipsnį „Przyczynek do historyi badań flory krajowej"; jame minimas kun. J. Fedoravičiaus rankraštis, kuris esąs Kijevo (dab. Sovietų Ukrainoje) Gamtos Mokslo Draugijos bibliotekoje. Šis straipsnis yra tuo įdomesnis, kad apie kun. Fedoravičių turime jau dr. J. Dagio parašytą straipsnį („Gamta" 1938, Nr. 3, p. 176), o šis Paczoski'o straipsnis mums nušviečia šio Lietuvos floros tyrinėtojo mokslo veiklą.

J. Paczoski yra žinomas lenkų botanikas, prieškariniais laikais gyvenęs Chersone, Pietų Rusijoje, o dabar yra Poznanio (Lenkijoje) universiteto profesorius. Jis yra parašęs daugybę rimtų darbų apie Vakarų Rusijos ir Rytų Lenkijos augmeniją rusų ir lenkų kalbomis, pvz., Polesjes flora; Polesjės augalų bendruomenės, Pietų Rusijos floros išsivystymas, Baltvydžio miškai ir t. t. Jau prieškariniais laikais Rusijoje jis buvo vienas iš geriausių augalų geografijos žinovų. Minėtasai jo straipsnys yra įrištas (Kijevo bibliotekoje) su kitais rankraščiais į vieną knygą, in folio, kurios pirmame puslapyje yra trumpa žinutė apie šios knygos istoriją; ši žinutė surašyta tulo Rogowicz'iaus ir pavadinta: „Materialy do flory zachodnich częšči państwa rossyjskiego, zawierająca spisy roślin z rcžnych miejscowošči, opisy niektorych roślin i uwagi znanych uczonych Bessera i Andrzejewskiego, oraz innych botaników współczesnych" („Medžiaga Vakarų Rusijos dalies florai, kurioje yra įvairių vietų augalų sąrašai, kai kurių augalų aprašymai su žinomų mokslininkų Besser'io ir

Andrzejewski'o ir kitų tų laikų botanikų pastabomis"). „1856 metais ši medžiaga", rašo lenkiškai Rogowicz, „man buvo dovanota Willibaldo Besser'io dukters, ponios Karolinos Neukirch. Priedus gale aš padariau". O truputį žemiau parašyta: „1875 m. gegužės 3 dieną šį rankraštį perdaviau Kijevo Gamtos Tyrinėtojų Draugijai. Rogowicz".

Iš šių eilučių galima daryti svarbi išvada, būtent: kun. J. Fedoravičius priklausė prie Besser'io ir Andrzejewski o botanikų ratelio, su šiais mokslininkais jis susirašinėdavo. Willibald Besser (1784—1842), Austrijos kilmės botanikas, ilgus metus buvo Kšemeneco licejaus profesorius ir botanikos sodo direktorius, o vėliau dėstė botaniką Kijevo universitete. Jis buvo geras augalų žinovas, parašė visą eilę straipsnių apie Galicijos, Volunės ir Podolės augmeniją; susirašinėdamas su tuometiniais Vilniaus botanikais, gaudavo iš jų daug medžiagos, skatindavo mokytojus rinkti augalus ir įnešė nemažą susidomėjimą krašto augalijai pažinti. Jis yra aprašęs nemažai augalų rūšių. Andrzejewski (1785—1868) pirmiau taip pat dirbo Kšemenece, vėliau Kijeve ir daug nuveikė botanikos srityje. Tokiu būdu tais laikais, t. y. ligi 1831 metų, Kšemenecas buvo tikras botanikos centras. Su juo kun. Fedoravičius palaikė ryšius.

Minėtoji knyga turi 37 rankraščius su augalų sąrašais, tame skaičiuje yra ir 22 rūšių Chara (maurabragių) aprašymas, tur būt, Vilniaus botaniko Wolfgang'o padarytas.

Kun. Fedoravičiaus rankraštis toje knygoje yra vienuoliktasis. Jis pavadintas „Katalog roślin okolo Illukszty znalezionych i zdeterminawanych przez ks. Józefa Fiedorowicza nauczyciela historyi naturalnej w szkole Illuksztańskiej porządkiem Linneusza i nazwiskami jego, roku 1820 zrobiony (26 gat)" („Katalogas augalų, rastų Ilukšto apylinkėse ir apibūdintų kun. Fedoravičiaus, Ilukšto mokyklos gamtos mokslo mokytojo, pagal Linnejaus sistemą su jo pavadinimais, sudarytas 1820 metais (26 rūšys)"). Štai Paczoski'o žodžiai apie šį rankraštį: „Paminėjimai apie trūkumus 1818 ir 1819 metų kataloguose parodo, kad tai yra tiktai tąsa, bet apie rinkinio pradžią rankraštyje žinių nėra. Į tąsą įeina 1823 metų rinkinys (61 rūšis), 1824 m. (86 rūšys), 1827 m. (37 rūšys), 1828 m. (104 rūšys ir monografinis Carex (t. y. viksvų) katalogas mano ligi šiol rastųjų Ilukštos aplinkėse 22 rūšių), 1829 m. (91 rūšis)". Baigdamas savo sąrašus, Fedoravičius sako: „Turiu daugiau kaip 38 rūšis Carex. Jeigu kas nors iš apskrities mokyklų daugiau už mane pats surinko, tokiam aš būčiau labai dėkingas". „Rūšių skaičiaus kartojimas liūdija", sako toliau Paczoski, „nepaprastą gerb. kunigo meilę augalų rinkimo darbui, be to, jis liudija dalyko pažinimą, nes netikras floristas niekada nebūtų suradęs vienoje vietoje 38 rūšių tokių sunkiai surandamų augalų". Kun. Fedoravičiaus užrašai yra ne tiktai augalų sąrašai, bet juose yra daug kritiškų pastabų ir net augalų aprašymų.

Eichwald savo veikale „Naturhistorische Skizze von Litauen, Volhynien und Podolien" porą kartų mini Fedoravičių. Kai kurie kun. Fedoravičiaus surinktieji augalų egzemplioriai yra Kijevo universiteto herbarijuje.

Tai yra viskas, ką rašo Paczoski apie Fedoravičiaus rankraštį. Bet ir iš šių eilučių matyti, kaip apie gerb. kunigą atsiliepia toks rimtas botanikas, kaip Paczoski. Be to, matyti, kur, tur būt,

PEDAGOGIKA, METODIKA

Sporiniai augalai — mokymo objektas*

A. Minkevičius

1. Sporinių augalų reikšmė ir vieta organiniame pasaulyje

Sporinių augalų, arba kriptogamų, pasaulis daug platesnis ir įvairesnis, negu fanerogamų, nors tuo įsitikinti nėra lengvas dalykas, ir tai svarbiausia dėl dviejų priežasčių. Viena, dėl to, kad dauguma kriptogamų yra mikroskopiškai maži padarai, ir kol nebuvo žinomas mikroskopas, mikroorganizmai taip pat nebuvo nei žinomi, nei net nuvokiami. Antra vertus, mums geriau žinomi tie daiktai, su kuriais kasdieniniame gyvenime nuolat susiduriame, kurie turi mums bet kokios taikomosios reikšmės; bet kriptogamai labai plataus pritaikymo neturi, o ir tie, kurie turi, mums dažnai paprasta akimi nematomi ir todėl dažnai praslysta pro mūsų dėmesį nepastebėti. Daugybę žiedinių augalų mes pažįstame iš kasdienio gyvenimo praktikos. Javai, vaismedžiai, daržovės, vaistiniai, dekoratyviniai augalai, miškų medžiai mums gerai žinomi ne tik dėl to, kad jie mums naudingi, bet ir dėl to, kad mes juos nuolat turime prieš akis. Priešingai, dau-

*) Pranešimas, skaitytas 1939 m. balandžio mėn. 14 d. Gamtos Mokytojų Suvažiavime.

---

dingo Fedoravičiaus herbarijus arba bent jo herbarijaus dalis. Palaikydamas kontaktą su Besseriu, kuriam daugybė tų laikų mokytojų ir botanikų siuntinėdavo augalus patikrinti, Fedoravičius savo rinkinio dalį nusiuntė Besser'iui; tuo būdu jis ir pateko į Kijevo universiteto herbarijų. Galimas daiktas, kad į Kijevą jis pateko kartu su uždaryto Vilniaus Universiteto rinkiniais, nes Gilibert'o herbarijus taip pat yra Kijevo Universitete.

Metropolijos Kunigų Seminarijos bibliotekoje (Kaune) esąs kun. Fedoravičiaus rankraštis yra jau daug pilnesnis, nes jau jis apima augalų sąrašus nuo 1818 ligi 1851 metų, tuo tarpu kaip Kijeve esamas rankraštis apima rinkinius nuo 1820 iki 1829 metų. 1851 m. Besser jau buvo miręs, o Andrzejewski buvo dar gyvas, bet Kijeve jau nebegyveno. Iš to galima spėti, kad tolimesni kun. Fedoravičiaus rinkiniai nėra patekę į Kijevą, bet kad jie arba pražuvę, arba yra kokiame nors Lenkijos universiteto herbarijuje. Vilniaus Universitete, kiek man teko sužinoti, dar yra visa eilė senų augalų rinkinių, o Hrynewiecki savo „Tentamen Florae Lituanae" aiškiai nurodo kai kuriuos kun. Fedoravičiaus surinktus augalus, kurie dabar yra Vilniaus Universiteto herbarijuje. Jie, tur būt, užsiliko iš seno Vilniaus Universitete, nes, kaip sako Selencov savo veikale apie buv. Vilniaus gubernijos augmeniją, Vilniaus muziejuje buvo didelis herbarijus, pasilikęs iš uždaryto Universiteto. Bet nežiūrint į tai, sunku vis dėlto pasakyti, kur dingo augalai, kuriuos kun. Fedoravičius surinko po šio Universiteto uždarymo iki 1851 m., t. y. 20 metų laikotarpyje.